

Slezskostravský hrad

Historie hradu

Hrad vzniknul asi ve 2. polovině 13. století jako zeměpanská pevnost na hranici mezi těšínským knížectvím v rukou Piastovců, a Moravou, reprezentovanou v této lokalitě olomouckým biskupstvím jako vrchností. Důvodem stavby tak nákladné pevnosti byla ochrana zemské stezky z Opavy přes Hlučín a Těšín do Krakova, a zejména hranice polského státu, kterou tehdy tvořila řeka Ostravice. O významu, který tenkrát předkládali stavebníci hradu, svědčí i mohutné hradby, na 4 metry vysoké a 2,4 metru silné.

První písemná zmínka o hradu pochází z 2. srpna 1297, kdy zde olomoucký biskup Dětrich z Hradce uzavřel za přítomnosti opolského knížete Boleslava s těšínským knížetem Měškem dohodu o polsko-moravské hranici. Bylo ujednáno, že obě strany postaví na svých březích Ostravice hraničnický, které budou určovat hranici i do budoucna, v případě změny toku řeky. Jednání se zúčastnil také tehdejší kastelán Herman Speher.

Další významná písemná zpráva pochází z 23. února 1327. To těšínský kníže Kazimír potvrdil, že od českého krále Jana Lucemburského přijal Těšínsko se Slezskou Ostravou a hradem v léno. Tímto právním aktem bylo Těšínsko trvale připojeno k českému státu a hrad tak ztratil svou funkci pohraničního hradu. Od té doby řeka Ostravice také přestala být hranicí státní a stala se hranicí mezi panstvími olomouckého biskupa a těšínského knížete - tedy mezi Moravou a Slezskem. Těšínská knížata se pak o hrad přestala zajímat a kníže Přemysl jej roku 1380 prodal i s dnešními Kunčičkami rodu Tvorkovských.

Krátce po roce 1440 se stal držitelem hradu husitský hejtman Jan Čapek ze Sán, který dosadil na faru ve Slezské Ostravě kněze podobojí. Na konci 15. století vzniklo nejméně třípodlažní palácové jádro hradu. Podle maleb v kostele sv. Václava v Moravské Ostravě mohl mít hrad až pětipatrovou kruhovou věž s ochozem. Její existence nicméně nebyla výzkumem potvrzena, ani vyvrácena.

Roku 1508 získal hrad a celé zdejší panství Jan Sedlnický z Choltic, který jej zakoupil od Václava Hřivnáče za 5 330 uherských zlatých. Svůj majetek výhodným sňatkem navíc rozšířil o vsi Heřmanice, Vrbice a Záblatí. Členové tohoto významného slezského rodu patřili k předním zemským úředníkům. Proto se hrad stal zakrátko střediskem politického života na Těšínsku.

Během 30. a 40. let 16. století nechal Jan Sedlnický přestavět hrad na renesanční zámek. Přestavba byla realizována za účasti vlášských (z dnešní Itálie pocházejících) zedníků a výtvarníků. Původní hradby byly doplněny o dělovou baštu – v severní části ohradní zdi se dodnes zachovaly střílny.

Sedlnický v roce 1534 začal se stavbou strouhy, která se táhla od Vratimova přes Kunčice a Kunčičky k dnešnímu Zárubku. Tam ústila do Lučiny. Strouha poháněla místní mlýny, sloužila také pilám a rybníkům a zároveň přispěla k obraně zámku. Blízko zámku byl roku 1555 postaven Jiřím Sedlnickým kostel sv. Jiří, který dnes již nestojí. Roku 1590 zasedal na zámku zemský sněm, jehož jednání přispěla k ukončení sporů o konečném znění textu zemského zřízení pro těšínské knížectví.

Další ze Sedlnických - Bedřich - panství silně zadlužil. Na konci 16. století se hospodářský úpadek začal projevovat a došlo k rozprodeji jednotlivých vsí panství. Roku 1630 jej koupil Bohuslav Sedlnický, který si to mohl dovolit i díky sňatku s finančně zajištěnou Annou Marií, rozenou Wilczkovou.

Ještě za třicetileté války byl hrad významnou pevností a sloužil za základnu různým, aktuálně na Slezské Ostravě se vyskytujícím válečickým stranám. Roku 1621 obsadilo hrad neapolské vojsko, které původně povolal císař Ferdinand II. k ochraně Jablunkovského průsmyku. Místo hlídání průsmyku Neapolitánci vyplenili celou Slezskou Ostravu včetně hradní kaple i kostela. V roce 1626

zde plenilo dánské vojsko Mansfeldovo, ovšem největší škody způsobili zámku Švédové, kteří Slezskou Ostravu okupovali v letech 1642-1649.

V době tureckých vpádů do Evropy v 60. letech 17. století žádali vojenští činitelé slezské úřady, aby obnovily zámek z kamene budovaný, leč ve švédské válce zničený, ale záměr modernizovat opevnění nebyl realizován.

Roku 1714 přešlo slezskoostravské panství se zámekem do dlouhodobého majetku germanizovaného rodu Wilczků (Vlčků) z Dobré Zemice (dnes Dobrá u Frýdku-Místku). Koupil jej rakouský vojevůdce a diplomat Jindřich Vilém hrabě Wilczek z Dobré Zemice, známý z bojů proti Turkům. Výhodným sňatkem s hraběnkou Marií Charlottou Saint-Hilaire pak získal panství Kreuzenstein u Vídně, kde sídlí rod Wilczků dodnes. Wilczkové byli velmi zámožní. Rozšířili panství, ale na zámku nesídlili. Dávali přednost zámkům v Klimkovicích a Kreuzensteinu a ve Slezské Ostravě sídlila pouze správa panství.

Válečné události se nevyhnuly zámku ani v 18. století. Roku 1741 zde přezimoval pluk pruského krále Fridricha II. de la Motte Fouquet při jedné z operací války o dědictví habsburské. Zpustošena byla nejen Slezská Ostrava, ale i Hrušov, Vrbice a Pudlov.

Roku 1763 bylo ve Slezské Ostravě objeveno uhlí a v roce 1787 zahájil František Josef Hrabě Wilczek pravidelnou těžbu. Těžba se brzy projevila poškozením zámeckých budov. Podle dochované zprávy z roku 1804 byl zámek téměř pustý. Roku 1840 došlo k požáru hospodářského dvora, který údajně poničil i zámek, už v této době popisován jako zřícenina s kancelářemi a byty. Místo původního sálu bylo využito pro rozšíření zámeckého pivovaru. Při bourání rytířského sálu bylo údajně objeveno sklepení s kamenným stolem a lavicemi, železnými šípy, meči a dalšími artefakty.

Roku 1872 došlo opět k požáru, po němž pravděpodobně zanikl pivovar.

Wilczkové propůjčili důlní pole pod zámekem Severní dráze, která zde začala těžit ze Zárubku. Následky poddolování se projevily brzy. V lednu 1895 musel okresní soud v Bohumíně provést komisionální prohlídku zámku, při které byly zjištěny příčiny trhlin ve zdivu. Je třeba upozornit, že vinu na zničení zámku má rovněž majitel Jan Nepomuk hrabě Wilczek. V Rakousku byl oslavován jako mecenáš, podporovatel vědy a umění. Rozsáhlý pozemkový majetek a doly z něj učinily nejzámožnějšího šlechtice starého Rakouska. Ve svém rakouském sídle Kreuzenstein soustředil obrovskou sbírku starožitností a odvezl sem i nejvýznamnější předměty a sbírky Slezskoostravského hradu včetně rodinného archivu.

Přes zbledovaný stav došlo ještě v letech 1895-1896 k rozšíření některých obytných a hospodářských budov na severní a jihozápadní straně. To umožnilo majiteli přemístit na hrad ze zámku v Porubě Hospodářské a lesní ředitelství.

Dochovaný plán zámku z roku 1919 ukazuje, že v přízemí zámku bylo celkem 14 pokojů, 7 kuchyní, 2 prádelny a mandlovna, 7 komor, 5 skladišť s ledovnou, garáž, alkovna, zámečnická dílna a kovárna, 3 sklepní místnosti a několik kůlen a kurníků. V prvním poschodí 20 pokojů, 4 kuchyně, 7 kanceláří a 3 velké sýpky.

Zámek ale dále nezadržitelně chátral. V roce 1927 byl původní hradní jednopatrový palác v jihozápadní části zámku už pustý a hrozil sesutím. Ve zdech byly dlouhé a hluboké trhliny a okna byla zabetonována. Do všech koutů zámku se rozbíhala směsice telefonních a elektrických drátů.

Roku 1929 zastupitelství Slezské Ostravy zamítlo žádost Severní dráhy Ferdinandovy zbourat nejstarší část zámku. Komisionální prohlídka opět našla ve zdivu trhliny, zdivo nestejněměrně sedlo a některé zdi byly vychýlené. Střecha měla zachovalý krov, ale její krytina byla na některých místech rozbitá a zatékalo do ní. Jihozápadní část byla obydlená a díky tomu nebyla tak poškozená. Dle památkového úřadu byla nejvýznamnější, a tak se mělo počkat, dokud nebudou vyčerpána všechna opatření zamezující postupnému rozpadu objektů.

V roce 1930 se ve východní části sesunula stěna v šířce asi pěti metrů. O tři roky později majitelé zámku bez stavebního povolení odstranili krov v jihozápadní části, čímž se urychlil její zánik. V té době byly objeveny také sklepy bývalého pivovaru, které však kvůli trhlinám ve zdech musely být zasypány. Zámek dále chátral a vylidňoval se. V roce 1934 byly obyvatelné jen tři bytové jednotky. Neobývané prostory se staly útočištěm různých živlů.

Roku 1940 zasáhla okolí hradu povodeň. Devastaci zámku podpořilo také letecké bombardování Ostravy v roce 1944. Bomby dopadly v těsné blízkosti zámku a narušily jeho zbývající část. Po osvobození v roce 1945 převzal správu zámku a ostatního majetku Wilczků na základě znárodnovacích dekretů stát. Zřícenina zámku byla v majetku dolu Trojice až do roku 1958, kdy zámek převzal Obvodní národní výbor v Ostravě. Dolování pod zámkem pokračovalo až do počátku 60. let 20. století. Hrad v důsledku toho poklesl o 16 metrů. Zřícenina byla zapsána roku 1963 do státního seznamu kulturních nemovitých památek.

Roku 1967 byla vypsána soutěž na ideové architektonické řešení rekonstrukce hradu. Vítězem se stal Ing. arch. Ivo Klimeš (měl na starosti např. přestavbu Divadla Jiřího Myrona). Jeho projekt však nebyl nikdy realizován. V rámci akce Z začala roku 1979 rekonstrukce. I přes marný boj památkářů se zřícenina změnila v novostavbu. Hrad byl kvůli značnému narušení vzhledu a charakteru roku 1989 vyškrtnut ze seznamu kulturních nemovitých památek. Stavba tak byla zastavena a hrad byl pak opět do seznamu navrácen.

Později přišly různé plány. Hrad měl být přestavěn na hotel s komplexními službami nebo měl být využit pro podnikatelské účely. Místní restaurace byla dokonce přeměněna na diskotéku. Zbytek hradu měl sloužit jako expozice, galerie a vinárna a měl zde být napojen hotel se 150 lůžky. Počítalo se také s výstavbou supermarketu v jeho blízkosti. Nic z toho se neuskutečnilo.

Roku 1998 město Ostrava využilo svého předkupního práva a hrad získalo do svého majetku. Jeho správou byla pověřena společnost Ostravské výstavy. Po nezbytné rekonstrukci byl hrad v roce 2004 otevřen veřejnosti. Do dnešní doby se zachovala pouze zřícenina části hradního paláce, malá část hradebního opevnění a vstupní renesanční brána s věží. Ze zámku se nedochovala žádná stavba.

Od roku 2018 je Slezskoostravský hrad ve správě společnosti Černá louka s.r.o.

Brána s věží

Renesanční věž pochází z 16. století a jde o nejzachovalejší stavbu Slezskoostravského hradu. Nad bránu, která byla vystavěna pro pěší i povozy, byla zasazena kamenná deska s rodovým znakem Sedlnických a letopočtem 1548. Jde o nejstarší dochovaný údaj na území Ostravy psaný arabskými číslicemi. Kopii této desky si mohou návštěvníci prohlédnout u vstupu do věže. Při pohledu na věž zvenčí jsou po stranách patrné úchyty, do kterých byl připevněn padací most, který vedl přes strouhu. Při vstupu do brány se v prostoru po pravé straně nachází pozůstatek původního průchodu pro pěší se střílnou ze 17. století a původní kamennou, tzv. kočičí dlažbou. Na vnitřní straně brány jsou za přízdívkou, která zbyla po přisazené chodbě, viditelné kamenné prvky pozdně renesanční tesané brány a pokračující rustiky. Torzo honosného kamenného průčelí je jedním z nepočtených dochovaných pozdně renesančních prvků v celé Ostravě. Zaoblené prvky u země měly praktický účel. Jsou tzv. nákolníky, které naváděly kola vozů při průjezdu bránou do pozice dál od zdi, aby se vůz nezaklínil. Při rozšiřování zástavby hradu v pokročilém novověku byla k hradbám přisazena další křídla a nosné prvky v patře překryly pozdně renesanční bránu v přízemí věže. Věž má celkem tři patra a její interiér dnes slouží jako expozice. V současné době se zde nachází Muzeum Jantarové stezky a Hedvábné cesty. Věž byla kompletně obnovena při otevření hradu v roce 2004.

Přístavba s galerií a malým sálem

Tato přístavba stojí na místě původního východního křídla, které bylo poškozeno v 1. polovině 20. století. Obvodové zdi přístavby jsou ale kromě oprav destrukce z 30. let 20. století původní, tedy středověké a raně novověké. Obsahují pozdně středověké a renesanční prvky z tesaného kamene. Poloha okenních otvorů na jižní straně (při pohledu zvenčí od řeky Lučiny) ukazuje na situaci polozapuštěných suterénních, dnes nepřístupných prostor. Jižní stěnu hradeb zpevňují 4 opěráky doplněné v 70. letech při opravách hradu. Později byly odstraněny trosky křídla, které byly následně, až na vnější zeď, nahrazeny novostavbou. Přístavba byla dokončena v roce 2004, kdy byla spodní část budovy překryta sedlovou střechou. V podkroví přístavby se nachází hradní galerie. Svým rozsáhlým prostorem nabízí mnohoúčelové využití. Konat se zde mohou různé kulturně–společenské akce jako výstavy, komorní koncerty, přednášky nebo besedy, ale také oslavy nebo rauty. V galerii je i bar s posezením. Galerie je veřejnosti přístupná pouze při konání výstav. Malý sál v přízemí pod galerií je prostorem s posezením a krbem. Zde i v přísálí jsou k vidění fotografie a malby především z 20. století, kdy byl hrad již zříceninou. V malém sále jsou pořádány svatební obřady i hostiny, ale i jiné soukromé či veřejné akce.

Palác

Nejstarší částí hradu je palác, v některých pramenech popisován též jako pevnost. Byl vystavěn na skalním ostrohu pravděpodobně v průběhu 13. století jako samostatná tvrz obehnaná příkopem. V 16. století byl přestavěn na renesanční zámek, kdy byl rozšířen o obytné a hospodářské budovy a zároveň zde byla postavena zámecká kaple a rytířský sál. Ten se dle svědectví zřítíl v 19. století a další destrukce pokračovaly. Na fotografiích v malém sále je patrné, jak moc byl v průběhu času palác poškozen. Částečně se dochovalo pouze obvodové zdivo. Dnes se v paláci, byť ne ve svých původních prostorech, nachází obřadní síň, kaple, expozice erbovny a kovárny, ve sklepení pak expozice zbrojnice a mučírny. Právě místnost s dnešní mučírnou je takřka komplexně zachovalá, a to včetně kamenné, velmi pravděpodobně ještě středověké klenby. Návštěvníci si mohou hrad i okolí prohlédnout z palácových vyvýšených teras i vyhlídkových plošin. Dnešní vzhled paláce je výsledkem zastřešení dochované části z roku 2004.

Nová přístavba

Vybudování tzv. nové přístavby bylo realizováno v roce 2009 za pouhých 72 dnů. Velký sál v přízemí dnes slouží jako víceúčelový prostor pro konání konferencí, oslav, svateb i dalších společenských setkání. Na stěně uvnitř sálu je umístěna velká dřevorezba zobrazující vývoj a historii hradu. V okenních průzorech je možné vidět erby některých držitelů hradu. Nad sálem byla vybudována terasa se šindelovou střechou, pod kterou je zavěšen dřevěný článkový řetěz o délce 25,15 metru vyřezaný z pouhého jednoho kusu kmene o průměru 105 centimetrů a délce 5,8 metru. Tento řetěz je uznaným českým rekordem.

Nádvoří

První zmínka o hradní studni pochází z 2. poloviny 20. století. Studna ale nebyla nikdy dokončena a voda se na hrad údajně musela vždy dovážet. Toto tvrzení ovšem lze vyvrátit argumentem, že na některých historických fotografiích je v blízkosti studny zachycena pumpa. V severozápadní a jihozápadní části nádvoří jsou patrné obrysy dvou okrouhlých bašt pozdně středověkého fortifikačního prvku. Obě byly zbořeny na začátku 20. století a následně opraveny či ve svých půdorysných stopách nově vztyčeny. Ve spodní, nejzápadnější části hradu se nachází amfiteátr, který slouží zejména pro pořádání kulturních akcí, nejčastěji koncertů nebo divadelních představení. Má kapacitu až 1000 sedících nebo 1200 stojících návštěvníků.